

УДК 81'276.5:355.11]:070

Тетяна Панченко

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-3500-1869

викладач кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, 08400, м. Переяслав-Хмельницький, Україна
tatianapanchenko@ukr.net

РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ВЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЖАРГОНІЗМІВ У МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Стаття присвячена проблемі вживання в сучасних публіцистичних текстах військових жаргонізмів. Зазначено, що на сторінках газет і журналів функціонують як нові жаргонні одиниці, так і ті, що вже зафіксовані вітчизняними лексикографічними працями. Особливо часто в мові української періодики вживають військові жаргонізми на позначення осіб за професією чи видом діяльності; лексеми, що номінують спорядження, транспорт, зброю тощо; жаргонні слова, що позначають конкретне місце або територію в зоні бойових дій.

З'ясовано, що військові жаргонізми мають оцінне значення та виконують у тексті експресивну функцію та функцію характеристики.

Ключові слова: військовий жаргонізм, позамовні чинники, стилістична роль, негативно-оцінне значення, мова преси, субстандартна лексика.

Статья посвящена проблеме употребления в современных публицистических текстах военных жаргонизмов. Отмечено, что на страницах газет и журналов функционируют как новые жаргонные единицы, так и те, что уже зафиксированы отечественными лексикографическими трудами. Особенно часто в языке украинской периодики употребляют военные жаргонизмы для обозначения лиц по профессии или виду деятельности; лексемы, которые номинируют снаряжения, транспорт, оружие и тому подобное; жаргонные слова, что обозначают конкретное место или территорию в зоне боевых действий.

Выяснено, что военные жаргонизмы имеют оценочное значение и выполняют в тексте экспрессивную функцию и функцию характеристики.

Ключевые слова: военный жаргонизм, внеязыковые факторы, стилістическая роль, негативно-оценочное значение, язык прессы, субстандартная лексика.

The article is devoted to the problem of using military jargon in modern journalistic texts, which, first of all, having a limited scope of use and living

in certain social groups, subsequently considerably expand the limits of use, penetrating, in particular, the media. It has been discovered that numerous group and professional jargon, previously locally and subjectly limited, have shown greater openness since the late 1990s, and, engaging in active interaction with the codified literary language, spoken language and among themselves, penetrate not only in the oral communication, but also on the wall of Ukrainian periodicals. Modern domestic media, competing with each other, use various expressive-figurative means of broadcasting in order to attract readers. The appearance of many jargon relates to the desire of the speakers to brighten, more emotionally express their attitude to the subject or phenomenon. Slang is often endowed with vulgar color. Their lexical imperfections are explained not only by stylistic diminution, but also by blurry, inaccurate meaning. The semantic structure of most jargon words varies depending on the context.

The study analyzes the use of sub-standard vocabulary that characterizes Ukrainian-Russian relations and talks about military actions in the East of Ukraine. The article states that on the pages of newspapers and magazines, new jargon units are functioning, as well as those already recorded by domestic lexicographic works. Especially often in the language of domestic periodicals use jargon to denote individuals by profession or type of activity; tokens for equipment, transport, weapons, etc.; jargon words denoting a specific place or territory in the area of hostilities. It is determined that most researchers do not share the concept of «military slang» and «military jargon», believing that military slang, unlike military jargon, has increased emotionality, expressiveness and pronounced familiarity. The term «slang» is used mainly in foreign linguistics, while the term «jargon» is more common in Russian linguistics. Often, these terms are used as synonyms.

It is concluded that military jargon is lacing on linguistic and stylistic norms, and along with this they carry out evaluative and expressive functions as well as function of characteristics. Slanghorses have a negative value, with the help of these words the author expresses his own emotions: condemnation, disdain, disapproval, immediately, anger towards the events that occur, or people involved with them.

Key words: *military slang, extralinguistic factors, stylistic role, negative-estimating meaning, language of the press, substandard vocabulary.*

У мові української преси початку ХХІ століття активно вживають субстандартну лексику, яка, спершу маючи обмежену сферу використання, згодом проникає в інші соціальні групи. Це зумовлене змінами, які відбуваються в житті суспільства та спричинюють трансформацію співвідношення нормативних і ненормативних елементів у мовленні. На межі тисячоліть у всіх сучасних високорозвинених мовах засвідчено істотну активізацію (своєрідний «бум») творення й функціонування різноманітних жаргонізмів, які засвідчують, що мови вільно й інтенсивно розвиваються в різних їхніх виявах (Стишов О., 2015, с. 75). Численні

жаргонізми, які раніше належали певному середовищу, наприкінці ХХ століття почали виявляти відкритість. І вже на початку ХХІ століття вони активно взаємодіють із кодифікованою літературною, розмовною мовами й між собою та функціонують не тільки в усному мовленні, але й у вітчизняній пресі.

Нині спостерігається динамічний розвиток жаргонізмів військового спрямування. Вони позначають давно існуючі реалії та ті, що виникли на сучасному етапі розвитку мови. Їхня кількість неухильно зростає, збагачуючи емоційноекспресивні засоби української мови. Широко використовують військові жаргонізми в мові друкованих ЗМІ. На цей процес впливають позамовні фактори. Серед них чільне місце займають суспільно-політичні: анексія Росією Криму, вторгнення російських військ на територію України, проведення АТО (антитерористичної операції) в Донецькій та Луганській областях. Журналісти послуговуються нею як для відображення військового життя українських солдатів, так для висвітлення суспільнополітичних процесів у країні. Тема вживання військових жаргонізмів є важливою, що визначає актуальність розвідки.

Функціонування військових жаргонізмів висвітлено в дослідженнях українських мовознавців – Д. Василенка (Василенко Д., 2008), Н. Герцовської (Герцовська Н., 2016), О. Стишова (Стишов О., 2015) та ін., а також російських лінгвістів – С. Лазаревич (Лазаревич С., 2000), І. Путової (Путова І., 2015) та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити використання відомих та нових військових жаргонізмів у мові української преси та з'ясувати їхню стилістичну роль.

Завдання статті: визначити поняття військового жаргонізму та проаналізувати його вживання в мові друкованих ЗМІ.

На сьогодні в дослідників військового жаргону не має одностайної думки щодо його визначення. Так, О. Стишов уживає поняття «військовий жаргон», зауважуючи, що нині відбувається розширення семантичного обсягу відомих слів на основі метафори у військовому жаргоні (Стишов О., 2015, с. 84). Д. Василенко послуговується терміном «військовий сленг», який, на його думку, є набором спрощених (скорочених або образних) слів і словосполучень для позначення осіб, дій і понять, які часто використовуються військовослужбовцями в разі відсутності статутних термінів або замість них, або ж ритуально, що підкреслює їх приналежність до військової професії і солдатського братерства (Василенко Д., 2008, с. 4). За словами І. Путової, більшість дослідників не розділяють поняття «військовий сленг» і «військовий жаргон». Дослідниця вважає, що військовий сленг, на відміну від військового жаргону, має підвищену емоційність, експресивність і виражене фамільярне забарвлення. Термін «сленг» вживають в основному в зарубіжній лінгвістиці, тоді як термін «жаргон» більш поширений у російському мовознавстві. Нерідко їх використовують як синоніми (Путова І., 2015, с. 14–15).

М. Навальна серед соціальних діалектів, послуговуючись класифікацією С. Стойкова, виокремлює три різновиди соціальних говорів: 1) закриті (таємні); 2) відкриті (корпоративні); 3) класові (пріоритетні). Перший різновид говорів пов'язаний із терміном «арго», другий – із «сленгом», а третій – із «жаргоном». На думку дослідниці, проблема розмежування типів нелітературного мовлення була й залишається актуальною для лексикологів і лексикографів. Чимало термінів вживають як синонімічні: «арго, арготизм», «жаргон, жаргонізм», «інтержаргон», «жаргонізована лексика», «сленг, сленгізм», «знижена розмовна лексика», «стилістично знижена лексика» тощо. М. Навальна послуговується термінами «жаргонізми», «жаргонна лексика», «жаргонні одиниці» (Навальна М., 2011, с. 215–216).

Ми поділяємо думку науковця, і визначаємо жаргонізми як специфічні емоційно-експресивні заміники звичайних лексичних одиниць, якими послуговуються соціальні групи, об'єднані як професійно, та і за спільністю інтересів, звичок, занять, соціального стану, належністю до одного покоління та ін. А на позначення нелітературної лексики, що функціонує переважно в розмовній мові військовослужбовців та є незрозумілою або малозрозумілою основній масі населення, вважаємо за доцільне використовувати термін «військовий жаргонізм».

Особливо часто в мові вітчизняної періодики вживають жаргонізми на позначення осіб за професією чи видом діяльності. Наприклад, слово, що позначає українських солдатів, – *кіборг*, а також лексема, що називає ворога, – *сепар*. У газетному мовленні активно функціонує лексема *кіборг*. Словник іншомовних слів подає таке тлумачення цього слова: «штучний організм, у якому поєднано фізичні та інтелектуальні здібності людини й технічні засоби автоматики» (Бибик С., 2006, с. 287). Таку назву сепаратисти та прихильники так званих ЛНР та ДНР дали українським військовослужбовцям, які гідно захищали Донецький аеропорт, напр.: *18 січня українські «кіборги» повністю зачистили територію біля летовища* (Країна, 22.01.2015); *Водночас у Генштабі ЗСУ вчора пояснили, навіщо українські «кіборги» героїчно утримують Донецький аеропорт* (Україна молода, 5.12.2014); *В українській думці побутує думка, що до «кіборгів» треба ставитися якимось по-особливому* (День, 23.01.2015); *Галерея світлин з «кіборгами» прикрасила першу шпальту «ЛосАнджелес Таймс»* (Коло, 31.12.2015).

Від жаргонної лексеми *кіборг* утворено збірний іменник *кіборгіада* на кшталт Гомерівської «Іліади», що, як відомо, є енциклопедією воєнних дій, соціального життя Давньої Греції, моральних засад, звичаїв, культури античного світу. Отож, українських солдатів, які обороняють територіальну цілісність держави, вважають національними героями, напр.: *Наразі йде запеклий бій. Поки що рано робити висновки й сіяти смуту! Отже, епічна «кіборгіада» триває* (Україна молода, 23.01.2015). Обидві жаргонні одиниці *кіборг* та *кіборгіада* в мові української періодики мають позитивно-оцінне значення.

На відміну від цих слів, жаргонізм *сепар* або *сепар* уживають у мові українських ЗМІ лише з негативно-оцінним значенням. Лексема *сепар* / *сепар* є усіченням від слова *сепаратист*, значення якого в словнику вилучено як «пол., прихильник сепаратизму» (Словник української мови, 1978, IX, с. 126), а *сепаратизм* – «пол., прагнення до відокремлення, відособлення; // у багатонаціональних буржуазних державах – політичний рух національних меншостей, скерований на відокремлення від державного цілого й утворення самостійної держави» (Словник української мови, 1978, IX с. 126). На нашу думку, лексема *сепаратист* у контексті подій, які відбуваються в Україні на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, набула іншого значення – «той, хто прагне розколу України та посягається на її територіальну цілісність», тому й жаргонізми *сепар* / *сепар* мають те саме значення, напр.: *Сепари зайшли з боку Горлівки й пошарпали добряче наш блокпост за залізничним переїздом* (Газета по-українськи 3.02.2015); *Під час вивезення їх обстріляли. Окрім наших, везли пораненого сепара* (Країна, 5.07.2016); ... *нічого секретного для «сепарів» у цих даних немає, оскільки відеосигнал надходить в Київ, і в Маріуполь, і в Донецьк* (Україна молода, 2.02.2016).

Від жаргонного іменника *сепар* / *сепар* спродуковано прикметник *сепарський* / *сепарський*, тобто «той, хто належать сепаратисту», напр.: *Зараз хлопці повернулися з АТО й написали до Наді звернення. Привезли гуму, яку відбили із сепарських машин. Він і це продав* (Країна, 18.02.2016); *Оце наша колона військової техніки рухається «сепарською» трасою на бойову позицію (показує любительські фотознімки, зроблені мобільним телефоном)* (Вечірня Полтава, 28.06.2016). За допомогою жаргонізмів *сепар* / *сепар* та *сепарський* / *сепарський* автор висловлює емоції: обурення, несхвалення, осуд.

Серед жаргонізмів, що є назвами людей, фіксуємо такі нові лексичні одиниці, як *контрач* – «військовослужбовець, який іде на військову службу за контрактом», *регуляр* – «військовослужбовець регулярного військового формування», напр.: *Можлива дата крайнього дня війни цікавить кадрових, «контрачів» і мобілізованих* (Дзеркало тижня, 12.08.2016); *Те, що їх захопили не місцеві бойовики, а російські «регуляри», Ігор Підлісний вважає специфічним «військовим везінням»* (Віче, 06.2016). Обидва слова виконують у тексті інформативну та номінативну функції, але водночас вони надають йому експресивного забарвлення, наближуючи мову до народнорозмовної.

У публіцистичні тексти, де йдеться про військові дії на сході України, про бої в зоні АТО, широко проникають жаргонізми-новотвори, що номінують спорядження, транспорт, зброю тощо: *сигналка* «сигнальна ракета», *розтяжка* «міна натяжної дії», *бронік* «броньований військовий автомобіль», напр.: *Поки офіцер порастєся біля чергової, цікавлюся, чи не використовує він окрім «сигналок» ручні гранати – доволі розповсюджена на фронті справа* (Ратник, 26.01.2015); *З початку з нашого боку сигналки, розтяжки та міни ставила одна механізована бригада,*

потім – інша (Голос України, 18.11.2014); *Це й бізнесмен, що закупав прилади нічного бачення, тепловізори та броніки солдатам свого міста* (Український тиждень, 20.10.2016).

Нерідко, уживаючи в тексті незрозуміле читачу слово, автор пояснює його значення, аби респондент точно сприйняв інформацію. Це стосується й жаргонізмів військовиків: *кулак, коробочка, утюг, кікімора* та ін., напр.: *Потрібні «кулаки» – ударні мобільні частини, готові нанести нищівний контрудар у місці ворожого пориву* (Час Київщини, 14.11.2014); *Росіяни підтягнули на фронт нові підрозділи. Сформували потужні «кулаки»: 200 танків, 640 артиллерійських, 191 літак і 121 бойовий вертоліт* (Час Київщини, 14.11.2014); *Частина наших бійців утекла. А дорогою це примудрилися розвернути й відправити назад у Дебальцеве наші «коробочки» (БТР і танки. – «ГПУ») з підкріпленням* (Газета поукраїнськи, 3.02.2015); *Зараз у Вуглегірську йдуть бої: стрілокотня, блукаючі «утюги» (танки. – «ГПУ») (Газета поукраїнськи, 3.02.2015); Ажіотаж викликав ще один виріб ручної роботи – так звана «кікімора». Захисний маскувальний костюм для розвідників можна було не лише добре роздивитися, а й приміряти* (Хрещатик, 30.04.2015); *Робили й маскувальні костюми, як їх називають, «кікімори»* (Волинь, 31.01.2015).

Отже, у мові української преси початку ХХІ століття активізовано вживання військових жаргонізмів, які надають текстові експресивності. Автори широко використовують жаргонні одиниці, які тільки з'явилися й у жодній лексикографічній праці їх немає. Причини використання військових жаргонізмів у мові сучасної періодики полягають у їхній незвичайності, оригінальності, яскравості та новизні конотацій, що підсилює виразно-зображальні якості публіцистичного тексту. Жаргонізми увиразнюють висловлення, підкреслюють конкретні поняття та звертають увагу читача конкретну тему чи проблему.

Уважаємо, що питання вживання військових жаргонізмів у мові української періодики не вичерпане й заслуговує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Бирик С. П. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Бирик, Г. М. Сюта ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків : Фоліо, 2006. – 623 с.
2. Василенко Д. В. Англomовні військові евфемізми. StattiOnlin. Бібліотека наукових статей [Електронний ресурс] / Д. В. Василенко. – 2008. – Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/filologiya/31/1860-anglomovni-vijskovni-evfemizmi.html>
3. Герцовська Н. О. Роль сленгу у мовленні військовослужбовців (на матеріалі англійської мови) / Н. О. Герцовська, М. Р. Фаркош // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. – 2016. – Вип. 60. – С. 111–113.

4. Керпатенко Ю. В. Комп'ютерний інтержаргон в умовах глобалізації / Ю. В. Керпатенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 : збірник наукових праць / За ред. А. В. Корольової. – К. : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 59–63.

5. Лазаревич С. В. Лексика и фразеология русского военного жаргона (семантико-словообразовательный анализ) : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С. В. Лазаревич – Нижний Новгород, 2000. – 251 с.

6. Навальна М. І. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / Навальна М. І. – К., Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.

7. Олійник Л. В. Синонімія в німецькомовному молодіжному слензі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. В. Олійник. – Київ, 2016. – 227 с.

8. Путова И. Н. К вопросу дефиниции терминов «военный сленг» и «военный жаргон» в отечественной и зарубежной лингвистике / И. Н. Путова // Высшая школа. – 2015. – №13. – С. 14–16.

9. Словник української мови : в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда / Інститут мовознавства АН УРСР. – К. : Наукова думка, 1978. – С. 126.

10. Ставицька Л. О. Український жаргон. Словник. / Ставицька Л. О. – К. : Критика, 2005. – 496 с.

11. Стишов О. А. Семантична деривація жаргонізмів у сучасній українській мові / О. А. Стишов // Лінгвістичні дослідження. – 2016. – Вип. 41. – С. 74–84.

12. Українська мова : Енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

References

1. Bybyk S. P. (2006). Slovnyk inshomovnykh sliv: tlumachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia [Dictionary of foreign words: interpretation, word-formation and word-formation]. S. Ya. Yermolenko (Ed.). Kharkiv: Folio, 623 (ukr).

2. Vasylenko D. V. (2008). Anhlomovni viiskovi evfemizmy. StattiOnlin. Biblioteka naukovykh stattei [English-language military euphemisms]. StattiOnlin. Biblioteka naukovykh stattei. Available at: <http://www.stationline.org.ua/filologiya/31/1860-anglomovni-vijskovi-evfemizmi.html> (ukr).

3. Hertsovska N. O. (2016). Rol slenhu u movlenni viiskovosluzhbovtsiv (na materialy anhliiskoi movy) [The role of slang in servicemen's speech (on the material of the English language)]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Filolohichna, 60, 111–113 (ukr).

4. Kerpatenko Yu. V. (2009). *Kompiuternyi interzharhon v umovakh hlobalizatsii* [Computer intercharging in the conditions of globalization]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov*, 3, 59–63 (ukr).

5. Lazarevich S. V. (2000). *Leksika i frazeologija russkogo voennogo zhargona (semantiko-slovoobrazovatel'nyj analiz): dis. ... kand. filol. nauk: spec. 10.02.01 «Russkij jazyk»* [Lexicon and phraseology of the Russian military jargon (semantic-word-formation analysis)]. Candidate's thesis. Nizhnij Novgorod, 251 (rus).

6. Navalna M. I. (2011). *Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky pochatku XXI st.: monohrafiia* [The dynamics of the lexicon of the Ukrainian periodicals at the beginning of the XXI century]. Kyiv, Instytut ukrainskoi movy: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 328 (ukr).

7. Oliinyk L. V. (2016). *Synonimiia v nimetskomovnomu molodizhnomu slenzi: dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermanski movy»* [Synonym in German-speaking youth slang]. Candidate's thesis. Kyiv, 227 (ukr).

8. Putova I. N. (2015). *K voprosu definicii terminov «voennyj sleng» i «voennyj zhargon» v otechestvennoj i zarubezhnoj lingvistike* [On the definition of the terms «military slang» and «military jargon» in domestic and foreign linguistics]. *Vyshshaja shkola*, 13, 14–16 (rus).

9. *Slovyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh* (1978). [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. I. K. Bilodid (Ed.). Kyiv: Naukova dumka, 126 (ukr).

10. Stavyt'ska L. O. (2005). *Ukrainskyi zharhon. Slovyk* [Ukrainian jargon. Dictionary.]. Kyiv: Krytyka, 496 (ukr).

11. Styshov O. A. (2016). *Semantychna deryvatsiia zharhonizmiv u suchasni ukrainskii movi* [Semantic derivation of slang in the modern Ukrainian language]. *Linhvistychni doslidzhennia*, 41, 74–84 (ukr).

12. *Ukrainska mova: Entsyklopediia* (2004). [The Ukrainian language: Encyclopedia]. Kyiv: Vydavnytstvo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 824 (ukr).

*Статтю рекомендовано до друку
доктором філологічних наук,
професором кафедри документознавства
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
Навальною Мариною Іванівною*

Стаття надійшла до редакції 21 листопада 2017 року

Татьяна Панченко

преподаватель кафедры украинской
и зарубежной литературы и методики обучения
ГВУЗа «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинского, 30, 08400, г. Переяслав-Хмельницкий, Украина,
tatianapanchenko@ukr.net

**РАСШИРЕНИЕ СФЕРЫ ПРИМЕНЕНИЯ
ВОЕННЫХ ЖАРГОНИЗМОВ
В ЯЗЫКЕ УКРАИНСКОЙ ПРЕССЫ**

Tetiana Panchenko

lecturer of Ukrainian and foreign literature and methods of teaching
State higher educational institution
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical
Hryhorii Skovoroda University»
Sukhomlynskogo str., 30, 08401, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine,
tatianapanchenko@ukr.net

**EXPANSION OF APPLICATION
OF MILITARY JARGON
IN THE LANGUAGE OF UKRAINIAN PRESS**